

Metallica

Polimac, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:406629>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Petrinja

PREDMET: Glazbena kultura

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Marko Polimac

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Metallica

MENTOR: prof. dr. sc. Katarina Koprek

Petrinja, svibanj 2017.

Sadržaj

SAŽETAK.....	2
SUMMARY	3
UVOD	4
1. BIOGRAFIJA GRUPE-OD NASTANKA DO DANAS	5
1.1. Uspon i problemi	6
1.2. San Francisco i New York.....	8
1.3. Probijanje na europsko tržište i novi album	9
1.4. <i>Master of Puppets</i> i velika tragedija.....	9
1.5. Novi basist i novi album.....	11
1.6. Prvi video i svjetska slava	12
1.7. Metallica-crni album	13
1.8. <i>Load</i> i <i>Reload</i>	14
1.9. Bitka za autorska prava	15
1.10. Novi početak.....	16
1.11. <i>Some Kind Of Monster</i> i <i>Death Magnetic</i>	17
1.12. Prvi u svijetu	18
2. ČLANOVI METALLICE.....	19
2.1. James Hetfield	19
2.2. Lars Ulrich.....	20
2.3. Kirk Hammett.....	21
2.4. Robert Trujillo.....	23
2.5. Bivši članovi Metallice.....	24
3. ŽANROVSKA PRIPADNOST METALLICE	26
3.1. Razvoj <i>heavy metala</i>	26
3.2. Stilovi <i>heavy metala</i>	27
3.3. <i>Trash metal</i> i Metallica.....	28
4. STUDIJSKI ALBUMI I DRUGA IZDANJA	31
ZAKLJUČAK	34
LITERATURA.....	35
IZVORI FOTOGRAFIJA	36
ŽIVOTOPIS	37
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	38

SAŽETAK

U ovome radu obrađeni su povijest i stvaralaštvo jednoga od najpopularnijih *heavy metal* sastava svih vremena, **Metallice**.

U prvome poglavlju opisana je biografija sastava koja uključuje sve bitne događaje i okolnosti njihova rada. Od nastanka grupe 1983. **Metallica** je nailazila na brojne prepreke, a jedna od njih je bila brojnost sastava koji su pripadali istome glazbenom stilu te su se u isto vrijeme kao i **Metallica** pokušavali domoći slave. U tu je svrhu **Metallica** započela sa sviranjem glazbe koja je bila agresivnija i brža od one koju su stvarali drugi sastavi stvarivši osobni stil prema kojem do danas definiramo **Metallicu**. Tijekom dugogodišnjeg postojanja članovi **Metallice** su zajedno proživjeli brojne uspone i padove. Jedan od najtežih trenutaka za sastav bila je smrt člana sastava Cliffa Burtona, a među događaje koji su oblikovali grupu spada i razdoblje u kojem se James Hetfield borio protiv ovisnosti o alkoholu. **Metallica** je sudjelovala i u borbi za autorska prava prilikom koje je trajno uklonjena stranica za besplatno preuzimanje pjesama, *Napster*.

Drugo poglavlje obuhvaća kratke životopise trenutnih i bivših članova **Metallice**. Od nastanka **Metallice** pa do danas u sastavu grupe je došlo do nekoliko promjena. Od prvobitnih članova grupe, danas se u sastavu nalaze James Hetfield i Lars Ulrich koji su ujedno i osnivači **Metallice**. Današnji sastav, zajedno s osnivačima, čine još i Robert Trujillo i Kirk Hammett.

Sljedeće poglavlje sadrži kratke opise pojedinih *heavy metal* stilova te je u istom određena i obrazložena žanrovska pripadnost sastava. S obzirom da je **Metallica** jedan od najpoznatijih *heavy metal* sastava na svijetu, a *heavy metal* čine brojni žanrovi, neophodno je svrstavanje **Metallice** u jedan od tih žanrova, iako neke od njihovih pjesama svojim karakterom odstupaju čak i od *heavy metala* općenito.

Posljednje poglavlje svojim sadržajem obuhvaća popis diskografskih izdanja te dvaju filmova u čijem je stvaranju sudjelovala **Metallica**.

Ključne riječi: *Metallica, heavy metal, trash metal*

SUMMARY

*In this paper, the history and creativity of one of the most popular heavy metal bands of all time-**Metallica** are processed.*

*In the first chapter the biography of the band, including all important events and circumstances of their work are described. Since the founding of the band in 1983, **Metallica** has encountered numerous obstacles, one of them being the sheer numbers of bands that belonged to the same music genre that tried reaching popularity at the same time as **Metallica**. For that reason **Metallica** started playing music that was faster and more aggressive than the music played by other bands, creating their personal style by which **Metallica** is defined even today. Throughout the long-lasting existence of the band, the members of **Metallica** have gone through numerous ups and downs. One of the most difficult moments for the band was the death of their band member, Cliff Burton. Among the most difficult moments for the band also counts the time when James Hetfield fought against his alcohol addiction. **Metallica** also took part in the copyright dispute which led to the permanent removal of the web-page for free downloading of songs, Napster.*

*The second chapter includes short biographies of the current and former band members of **Metallica**. Since the establishment of **Metallica** to the present, there have been some changes in the band. Out of the original members of **Metallica**, in the present the founders of **Metallica**, James Hetfield and Lars Ulrich remained as members. The present band, except the two founders, includes Robert Trujillo and Kirk Hammett.*

*The next chapter contains short descriptions of the specific styles of heavy metal, as the genre qualifications of **Metallica** which are defined and reasoned. Considering that **Metallica** is one of the most famous heavy metal bands in the world, and heavy metal includes numerous genres, it is necessary to assort **Metallica** to one of those genres, even though some of **Metallica**'s songs, considering their characteristics, vary even to heavy metal in general.*

*The last chapter includes a list of **Metallica**'s discography, as the movies in whose creations **Metallica** took part.*

Key words: *Metallica, heavy metal, trash metal*

UVOD

Razvojem tehnologije i brojnih tehničkih pomagala koja su uvedena u svijet glazbe, došlo je do pojave brojnih glazbenih žanrova čija je česta karakteristika jači zvuk proizveden pomoću raznih pojačala i brojnih moderniziranih instrumenata, za razliku od klasične glazbe koja se često oslanja na imitiranje prirodnih zvukova ili pak budi i prenosi osjećaje koji proizlaze iz čovjekove okoline i samoga čovjeka. Kapitalističke društvene okolnosti i nagla promjena načina života te razni buntovnički pokreti od razdoblja ranih sedamdesetih iznuđivali su sve ekspresivnija glazbena ostvarenja.

Pobune i opći protesti protiv nasilja i ratova proizveli su društveni sloj mladih koji svoju agresivnost često proživljavaju kroz glazbu te uživaju u agresivnijim vrstama glazbe. Iz potrebe izživljavanja potisnutog negodovanja i agresivnosti nastao je *heavy metal* s brojnim glazbenim žanrovima koji se objedinjuju pod tim nazivom. Takvi žanrovi često proizlaze iz mračne strane čovjekove osobnosti te njegova narušenoga odnosa s okolinom i zajednicom. Sredinom osamdesetih godina dvadesetog stoljeća, unutar *heavy metal* glazbe, pojavio se smjer koji je zadovoljavao potrebe mladeži te generacije, tzv. *trash metal*.

Trash metal se razvio u jedan od najagresivnijih žanrova *heavy metala*. Uz brojne druge predstavnike ovoga žanra, kao najpoznatiji i najpopularniji ističe se ***Metallica*** čiji je rad doveo do brojnih promjena na suvremenoj glazbenoj sceni.

1. BIOGRAFIJA GRUPE-OD NASTANKA DO DANAS

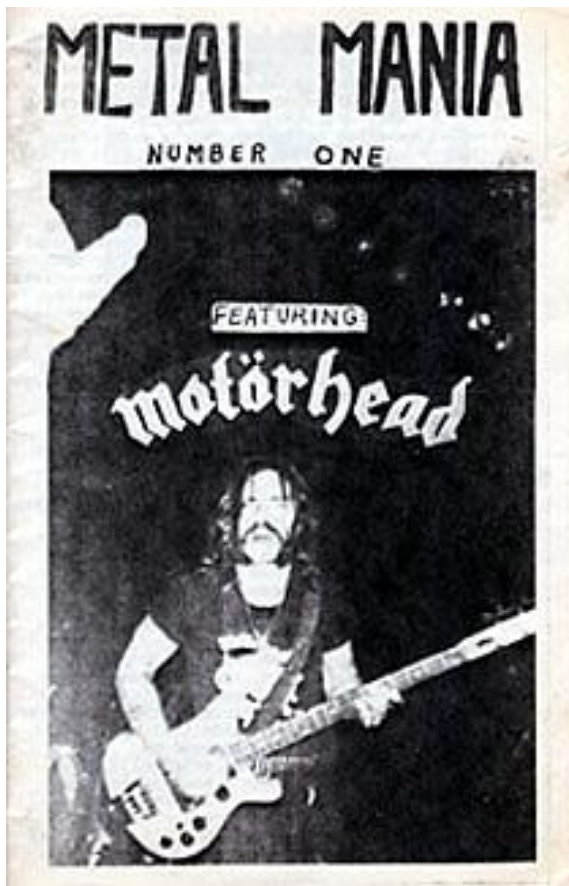
Metallica, jedan od najpoznatijih sastava u američkoj povijesti, osnovana 28. listopada 1981. godine, kada su se bubnjar Lars Ulrich i gitarist/pjevač James Hetfield sastali na Larsov prijedlog zbog snimanja pjesme za kompilaciju u kojoj je dobio rezervirano mjesto za svoju pjesmu. Dok je Slagel prikupljao pjesme za svoju kompilaciju, koju je odlučio nazvati „*The New Heavy Metal Revue Presents Metal Massacre*“, spomenuo je svoje planove i Larsu Ulrichu, koji se odmah zagrijao, u trenutku zanosa upitao ima li mjesta na ploči za pjesmu koju bi on s nekime napravio. Slagel se složio, iako mu nije bilo jasno kako će Ulrich napraviti pjesmu kada mu nedostaje *bend*. (McIver, 2006, str. 27)

Ubrzo su njih dvojica angažirali Jamesovog prijatelja Rona McGovneya da svira bas

gitaru. Vezano za McGovneyevo pristupanje sastavu u knjizi *Metallica: Justice for all-Istina o bendu*, autor navodi citat jednoga Ronova intervjua iz 1993.:

„Imali su probu i Lars mi je rekao: „Hajde, čovječe, zašto se jednostavno ne priključiš bendu?“ i ja sam rekao: „OK.“ I postao sam član...“ (McIver, 2006, str. 44)

O tome kako je sastav dobio ime postoje dvije teorije. No, najvjerojatnije je točna ona da su ime dobili na temelju ideje prijatelja Rona Quintanea i Larsove snalažljivosti. Popularna teorija kaže da je ime poteklo od Rona Quintane, urednika

Slika 1-Naslovna stranica prvoga izdanja časopisa *Metal Mania*

fanzina¹ iz San Francisca. Priča kaže da su članovi benda razmatrali brojne, ponekad i pomalo smiješne mogućnosti za ime benda poput *Grinder*, *Blitzer* i *Red Vette*, ali su se naposljetku odlučili za drugačije ime nakon što je Lars razgovarao s Quintanom o naslovu njegova časopisa (Slika 1). Ron je Larsa upitao koji mu se naslov čini boljim za fanzin- *Metal Mania* ili *Metallica*, a dosjetljivi mu je bubnjar odmah preporučio prvi izbor, dok je drugi uzeo za sebe. (McIver, 2006)

Za potrebe bolje realizacije glazbe Ulrich je u časopisu *Recycler* izdao oglas koji je glasio: „Traži se heavy metal gitarist za glazbu mnogo žestću od scene u L.A.-u“. Na oglas su se javili Dave Mustaine i Lloyd Grant. Ubrzo su snimili pjesmu „*Hit the Lights*“ koja je, sukladno obećanju, izdana na kompilaciji „*Metal Massacre*“. Nakon predaje vrpce pjesme ubrzo je odlučeno da će Dave Mustaine ostati kao stalni član grupe. Bilo je još nekoliko gitarista s kojima su pokušavali ostvariti suradnju, no na koncu je odlučeno da će James, uz pjevanje, preuzeti i sviranje ritam gitare. (McIver, 2006)

1.1. Uspon i problemi

Uspon *Metallice* na metal sceni je bio relativno brz. Uzrok tako brzog uspona bila je njihova volja za rad, trud i glazbena povezanost među članovima sastava. U Los Angelesu su snimili svoj prvi profesionalni demo album „*No Life 'Till Leather*“ (Slika 2). Time su stekli velik broj obožavatelja te su njihove pjesme postale vrlo tražene u *heavy metal* krugovima i među vlasnicima klubova koji su angažirali sastave poput njih.

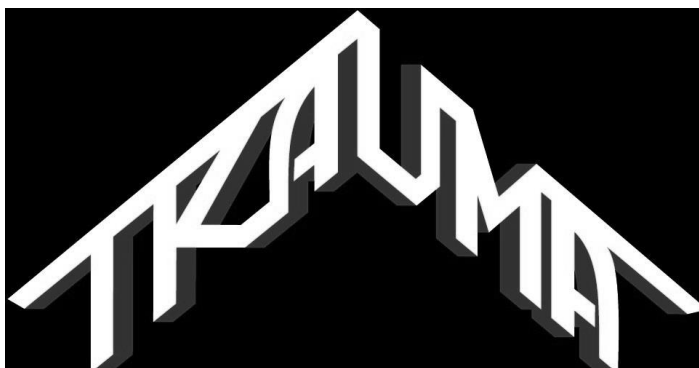
Slika 2-Omot kazete za demo *No Life 'Till Leather*

¹ Fanzin-naziv za časopis koji pišu obožavatelji stvoren od engleskih riječi *fan* (obožavatelj) i *magazine*(časopis)

Kopije vrpce strelovito su se širile *underground*² scenom, vjerojatno plijeneći pozornost svojom brzinom, agresivnošću i čvrstom, uvježbanom izvedbom. (McIver, 2006)

Usljedio je nekoliko uspješnih koncerata u predgradskim klubovima te nastup na *Metal Massacre Night* koncertu u San Franciscu na kojemu su oduševili obožavatelje. Kao što mnogi očevici svjedoče, nastup *Metallice* (odsvirali su sedam pjesama s demo albuma „*No Life 'Till Leather*“ i dvije obrade *Diamond Heada*) oduševio je *fanove*. Publika je bila toliko ushićena da su se momci iz *Metallice* začudili, jer tako nešto nikada prije nisu doživjeli. Mnogi od dvjestotinjak *fanova* u klubu čak su se pridružili momcima na pozornici i zajedno s njima mahali glavama. To je začudilo članove *benda*, koji nisu znali da se njihova glazba probila od Los Angelesa sve do San Francisca. U tom su trenutku članovi *Metallice* po prvi puta okusili dio popularnosti koja im je još predstojala. No, upravo na nastupu u San

Franciscu već postojeći problemi u sastavu su kulminirali te je *Metallica* započela potragu za novim basistom. Potraga nije dugo trajala. Zahvaljujući pomoći Briana Slagela koji im je dao preporuku. James i Lars

Slika 3-Logo grupe Trauma

zamijetili su Ronovu ljutnju i kada su se vratili u Los Angeles ponovno su kontaktirali Briana Slagela, koji je bio impresioniran njihovim nastupom u San Franciscu. Kada je od Ulricha i Hetfielda čuo o problemima s McGovneyem, ispričao im je za bend kojeg je vidio u klubu Whiskey A Go-Go nekoliko tjedana prije. U tom, ne pretjerano posebnom *rock bendu* po imenu *Trauma* (Slika 3) svirao je iznimno talentirani basist, Cliff Burton. (McIver, 2006)

Kontaktirali su Burtona nekoliko puta jer se u početku odbijao pridružiti sastavu. No, nakon jednog koncerta u San Franciscu, McGovney je konačno raskinuo svoju vezu sa sastavom te ostale članove istjerao iz svoje kuće gdje su održavali probe. U isto vrijeme se sastavu odlučio pridružiti Burton, ali pod jednim uvjetom. Cliff Burton

² *Underground* (engl)- podzemlje (doslovan prijevod)- često označava društveni sloj ljudi koji se bavi ilegalnim radnjama ili radnjama na rubu Zakona.

napokon je pristao pridružiti se *Metallici*, pod uvjetom da se presele u San Francisco. Ubrzo nakon dogovora, točnije, 28. prosinca 1982. *Metallica* je održala prvu probu s Cliffom Burtonom kao članom benda. Preselivši se u San Francisco, članovi *Metallice* su 1983. godine započeli osvajati svoj novi grad. (McIver, 2006)

1.2. *San Francisco i New York*

Članovi sastava, doselivši se u San Francisco, živjeli kod prijatelja kojega su poznavali sa prijašnjih nastupa. Taj im je prijatelj pomogao pri stvaranju novog demo albuma. Neočekivani bonus dobili su kada je Whitakeru bio potreban bend da snimi demo koji je trebao za školovanje tonskog majstora. James Hetfield je za prvi demo benda jednom prilikom rekao: „*Snimili smo demo, besplatno, Whiplash i No Remorse. Zvučalo je odlično. Najbolje što smo do tada snimili.*“ (McIver, 2006)

Obožavatelji *heavy metal* glazbe koji su međusobno razmjenjivali vrpce uvelike su pomogli razvoju *Metallicine* popularnosti. Zahvaljujući tim razmjenama, 1993. *Metallica* je stupila u kontakt s Jonom Zazulom koji ih je pozvao u New York. Na putovanju u New York došlo je do problema s ponašanjem Davea Mustainea o čemu je James izjavio:

„Odjednom smo se našli u situaciji da furgonom putujemo za New York. Bilo nas je petorica i pozadi smo imali jedan madrac... Udeš. Zalupiš vratima. Zatvoren si. Nikada prije nismo bili izvan Kalifornije, odemo na drugi kraj zemlje i otkrijemo da Dave ima ozbiljnih problema. Možda nije mogao podnijeti toliku udaljenost od kuće ili nešto... znali smo da tako ne možemo nastaviti i počeli smo se interesirati za zamjene.“ (McIver, 2006, str.100)

Nakon održanih koncerata u New Yorku, Mustaine je izbačen iz sastava te je na audiciju, kao njegova zamjena, pozvan Kirk Hammet iz *Exodusa*. Prvobitni poziv Hammet je shvatio kao šalu kao što je opisano u knjizi *Metallica*:

„...tonski majstor i menadžer Exodusa Mark Whitaker nazvao je začuđenoga Kirka Hammeta točno na prvi april i upitao ga želi li doći u New York na audiciju za solo gitarista Metallice, Mladi gitarist bio je siguran da se radi o prvotravanjskoj šali i odgovorio je: „Naravno, odmah dolazim“, bez da je tome pridao veliku važnost.“ (McIver, 2006, str. 104)

1.3. Probijanje na europsko tržište i novi album

Zazula, nakon što nije mogao pronaći izdavačku kuću koja bi financirala i nadgledala izdavanje njihovog prvog albuma, osnovao je svoju vlastitu izdavačku kuću Megaforce Records te s *Metallicom* snimio njihov prvi album „*Kill 'Em All*“. Zazula je uspostavio suradnju s izdavačkom kućom Music For Nations koja je *Metallicu* zastupala na europskome tržištu. Ubrzo su pozvani na klupsku turneju na kojoj su stekli brojne obožavatelje diljem Europe.

Nakon povratka u Ameriku uslijedilo je nekoliko koncerata te ponovan povratak u Europu povodom turneje na kojoj su bili predgrupa grupi *Venom*. U međuvremenu su trajale i pripreme za novi album. U veljači 1984. *Metallica* je završila turneju s *Venomom*, pozdravila se i otišla za Kopenhagen. Kada su bili spremni za snimanje, preselili su u studio u kojem su imali i sobu za spavanje. (McIver, 2006)

Ubrzo nakon završetka snimanja s producentom Flemmingom Rassmussenom *Metallica* se vratila na turneju te je krajem godine izdan njihov drugi studijski album „*Ride The Lightning*“. Kako je njihova popularnost rasla, mnoge velike izdavačke kuće su ih htjele preuzeti i potpisati ugovor s njima te je *Metallica* na koncu napustila izdavačku kuću Jona Zazule i potpisala ugovor s Elektra Recordsom. Vezano za razdoblje potrage i potpisivanja ugovora s Elektrom Kirk je ispričao da su svaku ponudu zasebno procijenili i Elektrina im se činila najboljom. Iako su druge nudile više novaca, Elektru je pratio glas da umjetnicima daje potpunu slobodu izražaja. I prije su imali ugovore s bendovima poput *The Doorsa* i *The Stoogesa* te da su bili prilično liberalni. Dopuštali su nove stvari koje su u to vrijeme bile prilično eksperimentalne. (McIver,2006)

1.4. Master of Puppets i velika tragedija

Godine 1985., u suradnji s Rassmussenom, odnosno Sweet Silence studiom, nastao je pothvat za „*Master of Puppets*“, njihov treći studijski album koji je izdan 21. veljače 1986. godine. Naslovnom pjesmom „*Battery*“ i legendarnim instrumentalom pjesme *Orion*, kao istaknutim kompozicijama i potpornim sudjelovanjem Ozzyja

Slika 4-Logo izdavačke kuće Megaforce Records

Osbournea, album „*Master of Puppets*“ ušao je u top 30 albuma na američkim glazbenim ljestvicama te neizmjereno proširio njihovu popularnost. Album je slušateljima pružio nešto, barem za *Metallicu*, sasvim novo. Kao što je zvuk violina u folk glazbi stanovnika s područja gorja Appalachians oponašao glasanje ptica, blues s delte Missisipija ritam lokomotive, a *Judas Priest* urlik Concordeovih mlažnjaka, zvuk *Metallice* na albumu iz 1986. dočaravao je rušenje zgrada, erupcije vulkana i nasukavanje golemih brodova. *Metallica* je kreirala do savršenstva dotjeran vrtlog zvukova. (Christe,2008)

Slika 5-Fotografija s mjesta nesreće u kojoj je poginuo Cliff Burton

zamrznutom potezu jedne švedske autoceste, u noći 27. rujna 1986. autobus *Metallice* prevrnuo se nakon što je proklizao dugim zavojem pokrivenim ledom (Slika 5). Cliff Burton je poginuo. Lars Ulrich je jednom prilikom u intervjuu za *VH1*³ izjavio: „Samo je izletio kroz prozor i bum, bus ga je pokupio. Po svemu sudeći, nije se stigao niti probuditi.“ (McIves,2006)

Cliffov utjecaj na razvoj glazbe sastava bio je ogroman. Spajanjem *DIY* filozofije⁴ i improvizacijskog sviranja na probama te iznimnog poznavanja glazbene teorije⁵, njegova smrt je bila velik gubitak za *Metallicu*. O tome govori i James Hetfield opisujući te teške trenutke:

³Američki glazbeni televizijski program

⁴*DIY (do it yourself) philosophy*-eng. „Uradi sam“ filozofija

⁵ Cliff Burton je bio veliki obožavatelj klasične glazbe, a među omiljenim glazbenicima nalazio se i Beethoven

Metallica se tada činila nezaustavljivom. No, ubrzo su doživjeli veliku tragediju. Na turneji u Švedskoj, tijekom noćne vožnje prema Kopenhagenu u kojemu su trebali održati svoj sljedeći koncert, doživjeli su prometnu nesreću. *Metallicu* je zadesila nezamisliva tragedija. Na

„Sjećam se da je menadžer turneje rekao 'U redu, skupimo bend i vratimo ih u hotel' (...) Jedino što sam mogao misliti bilo je 'Bend? Nema šanse! Ne postoji bend. Bend trenutno nije „bend“, nego samo tri čovjeka.“(McIves,2006, str. 168)

1.5. *Novi basist i novi album*

Nakon povratka s turneje i samo nekoliko tjedana nakon Cliffova pogreba preostala su trojica kontaktirala Briana Slagela sa željom da pronađu novoga basista. Uz Slagelovu preporuku na popis od četrdesetak kandidata dodan je i Jason Newsted. Nekoliko je basista pokušalo popuniti prazno mjesto u *Metallici*, uključujući Lesa Claypoola iz *Primusa*, Willyja Langea iz *Laaz Rockita* i Douga Keysera iz *Watchtowera*. I mnogi drugi iskušali su svoju sreću. No, Newsted ih je pridobio. Vrlo vjerojatno i time što je na audiciji, kada ga je James upitao koju pjesmu želi odsvirati, rekao: „*Koju god želite, znam ih sve!*“.

Nakon završetka turneje, *Metallica* je u travnju 1987. godine izdala video pod nazivom „*Cliff 'Em All*“ koji je bio loš i drhtav video sastavljen od amaterskih snimaka nastupa koje su snimili obožavatelji, privatnih snimaka benda i fotografija prikupljenih iz različitih izvora. Video odaje poštovanje Burtonovu talentu i jedinstvenoj osobnosti. Također, dva mjeseca nakon izlaska, video je dostigao zlatnu i platinastu nakladu.

Slika 6- Flemming Rasmussen

Iste godine snimili su EP⁶ na kojemu se nalaze klasične *rock* i *metal* obrade kojima su obuhvatili sažet opus sastava koji su utjecali na *Metallicu*. EP je izdan pod naslovom „*The \$5.98 EP*“ s dodatnom etiketom „*Garage Days Re-Visited*“. Sastav je glavni dio posla obavio u Ulrichovoj garaži koju su sami pretvorili u mali studio.

⁶ EP (extended play)- naziv za posebnu vrstu albuma koji je prekratak da bi bio album (*Long-play*), a predugačak da bi spadao u singl albume (*Short-play*)

Metallica je svoj četvrti album „...*And Justice for All*“ s producentom Rasmussenom (Slika 6) snimila u *One On One Recording Studios*. Album je izdan kao dvodijelna kompilacija. Kao takav pokazao je čvrstu privrženost *Metallice* temeljnim glazbenim načelima na preko dva sata vremena dugim, inteligentnom, višedijelnom i epskom ostvarenju. U pjesmama su izbjegnute gitarističke solo dionice i pamtljivi refreni iz početnoga doba *heavy metala* te je umjesto jednostavnoga skladanja pod utjecajem punka, album beskompromisno pokazao koliko je sastavu dragocjen njihov integritet-unoseći energičnost i preciznost u strukturu pjesama. Album je izdan u kolovozu 1988. godine te je dosegnuo šesto mjesto na američkoj glazbenoj top ljestvici.⁷

1.6. Prvi video i svjetska slava

Nakon što su se dugo odupirali toj ideji, *Metallica* je tijekom prosinca 1988. godine snimila svoj prvi video za MTV. Video za pjesmu „*One*“ bio je nešto potpuno drugačije od tipičnih radova drugih *heavy metal* bendova koji su se u svrhu vizualnoga dojma oslanjali na striptizete, šalove i nabacivanje pjenom za brijanje. Dug i mračan videospot *Metallice*, koja je bila dovoljno jaka da diktira vlastite uvjete, kombinirao je isključivo crno-bijele snimke sastava sa scenama iz filma Daltona Trumboa iz 1971. „*Johnny Got his Gun*“. To je bio nastavak antiratne tematike koja je već bila prisutna u ranijim pjesmama-„*For Whom the Bell Tolls*“ i „*Disposable Heroes*“. (McIves, 2006)

No, snimanje glazbenoga videa možda je oduševilo širu javnost, ali ne i okorjele *heavy metal* obožavatelje. *Metallica* je neupitno postala istinska senzacija, a napadi od strane kolega pomogli su im da ostanu prisebni.

1990. godine, nakon neuspjeha na dodjeli godinu dana ranije, *Metallica* je za svoj video za „*One*“ osvojila *Grammy*. Time su dosegli svjetsku slavu.⁸

^{7 8} Službena web-stranica *Metallice*-<https://metallica.com/band/history>

1.7. *Metallica-crni album*

U jesen 1990. godine, članovi *Metallice* su se udružili s kanadskim producentom Bobom Rockom u namjeri snimanja novoga albuma. Rock je pri snimanju albuma imao izrazito velik utjecaj na oblikovanje pjesama. Snimljene su pjesme imale bogatiji zvuk a jednostavnim aranžmanima orijentirajući se na stil *NWOBHM* (*New wave of British heavy metal*)⁹. Također je potaknuo Hammeta i Hetfielda da se pri pisanju tekstova orijentiraju na svoju unutrašnjost. Ta je kombinacija odvukla *Metallicu* od *trash metala* te novome albumu dala komercijalniji zvuk. Srećom, tim postupkom nisu izgubili svoje obožavatelje iz *underground* scene. Stvaranje ovakvoga zvuka temeljilo se upravo na zamisli da se upravo obožavatelji njihove glazbe razvijaju jednako kao i sama glazba te da ih taj novi zvuk ne čini komercijalnima. Takav doživljaj je postignut upravo dubinom tekstova.

Slika 7-Naslovnica albuma *Metallica*

Izdavanju novoga albuma prethodilo je premijerno prikazivanje videa za pjesmu „*Enter Sandman*“ na MTV-u. 12. kolovoza 1991. *Metallica* je izdala samosastavljeni album „*Metallica*“ koji je na osnovu svojega omota (Slika 7) dobio općeprihvaćeni naziv „*Black Album*“. Album je izravno dosegnuo prvo mjesto na *Billboardovoj* te na inozemnim top listama, odakle se zapravo nije pomaknuo nekoliko godina te je prodano više od šezdeset milijuna kopija diljem svijeta. Iz tog albuma je proizašlo nekoliko singlova koji su osvojili pohvale glazbene industrije uključujući i *Grammy*, *MTV* i *American Music Award*. *Enter Sandman* je postala njihova prepoznatljiva himna, pri čemu je njihov prvi cjeloviti pokušaj stvaranja balade-„*Nothing Else Matters*“ pobudio osjećaje u srcima milijuna. „*Nothing Else Matters*“ je također postala i jedan od najčešćih izbora za prvi ples mladenaca na svadbama. Turneja koje

⁹ NWOBHM (New Wave of British Heavy Metal)- Novi val britanskog heavy metala- poseban stil heavy metala iz Velike Britanije čiji je glavni predstavnik britanski heavy metal sastav Iron Maiden

je uslijedila nakon izdavanja „*Black Albuma*“ bila je jednako ogromna te je tijekom turneje snimljen njihov prvi live album „*Binge & Purge*“.¹⁰

1.8. *Load i Reload*

U svibnju 1996. godine najavljeno je izdavanje novoga albuma pod nazivom „*Load*“. Ta je vijest izazvala veliko uzbuđenje među obožavateljima, a i među onima koji to nisu bili. Pojavilo se veliko pitanje- može li *Metallica*, koja je vladala *hard rock* svijetom tako snažno od 1991.-1993. godine zadnjim albumom, još uvijek uspjeti u novoj eri. Naime, grunge je

Slika 8-Članovi Metallice s kratkom kosom

nestao smrću Kurta Cobaina 1994., britanski pop bendovi poput *Oasisa*, *Blura* i *Pulpa* stvarali su glazbu sa zaraznim retro *groovom* koji je već prekoračio svoju dobrodošlicu kod slušatelja, a *trash metal* je nestao s iznimkom neumorne grupe *Slayer*. *Black i death metal* bili su dominantne forme ekstremne glazbe sredinom devedesetih s grupama *At The Gates*, *Morbid Angel*, *Cradle of Filth* i *Dimmu Borgir*-najvećim sastavima u tom žanru. (McIves, 2006)

No, *Metallica* je unatoč svemu krenula na svibanjsku promotivnu turneju albuma kojom su šokirali javnost. Ono što je šokiralo bio je njihov izgled. Naime, sva četiri člana imala su kratku kosu (Slika 8). Drugi je šok uslijedio nakon izdavanja singla pjesme „*Until It Sleeps*“ koja je prema svim pravilima i karakteristikama pripadala *rock* žanru. Izlazak album „*Load*“ označio je dublje istraživanje glazbenoga stila *Metallice* kao i opušten, moćan i samouvjeren korak odstupanja od „*Black Albuma*“. „*Load*“ je prodan više od pet milijuna puta.¹¹

¹⁰ <https://metallica.com/blog/timeline>

¹¹ <https://metallica.com/blog/timeline>

Za vrijeme priprema i samoga snimanja albuma napisano je toliko snažnih pjesama da je 1997. godine izdan i drugi album po nazivu „*Reload*“. Ova su dva albuma od strane *Metallice* tretirana kao dva dijela istoga albuma te se često i navode kao „*Loadovi*“. Iz turneje koja je uslijedila je proizašao i *DVD Cunning Stunts* 1998.

U istom su razdoblju spojene dvije „*Garage Days*“ kompilacije te je izdan kompilacijski album „*Garage, Inc.*“ na dva CDA.

1.9. Bitka za autorska prava

Iako je *Metallica* u razdoblju od 2000.-2001. godine održala kratku turneju na zapadu Sjedinjenih Američkih Država čemu je uslijedila i ljetna američka turneja *Summer Sanitarium*, ovo je razdoblje obilježeno tužbama i borbom za autorska prava. Naime, odvjetnici *Metallice* su aktivno i progresivno počeli braniti autorska prava *Metallice* i njihov naziv kao zaštitni znak. U početku su to bili mali pothvati. Prva je tužba bila upućena proizvođaču ženskog donjeg rublja i kozmetike Victoria's Secret koji je koristio naziv *Metallica* na olovkama za oči. Također je podignuta tužba i protiv vlasnika robne kuće koji je također koristio njihovo ime. No, do ekspanzije cijeloga slučaja došlo je u trenutku kada je podignuta tužba protiv mrežne stranice *Napster* (Slika 9). Naime, ova je stranica služila za preuzimanje glazbe u MP3

formatu. Na popisu su se **Slika 9-Logo Napstera**

nalazile i pjesme *Metallice*, a među njima i jedna od početnih verzija pjesme „*I Disappear*“ koja je snimljena kao soundtrack za film „*Nemoguća misija 2*“.

Pravna je borba trajala godinu dana u kojoj je *Metallica* izgubila velik broj obožavatelja. Naime, nakon podizanja optužbe, *Napster* je od *Metallice* tražio da im izruče popis imena onih koji su preuzimali njihove pjesme kako bi ih uklonili kao korisnike iz sustava. Istodobno je podignuta tužba i protiv brojnih američkih sveučilišta koja su omogućila studentima pristup *Napsteru*. Ubrzo je *Napsteru*

dostavljen popis oko 300 000 korisnika koji su uklonjeni iz sustava. Također je uslijedila i reakcija sveučilišta Yale koje je blokiralo Napster. (McIves, 2006)

Nekoliko tjedana kasnije je *Napsteru* dostavljen još jedan popis s nešto više od 320 000 imena. Sudski proces nije bio toliko zamršen koliko i medijske priče. Mediji su se držali priče u kojoj je *Metallica* izdala svoje obožavatelje pri čemu su članovi pokušavali objasniti svoje stavove razumom. Branili su se time da pokušavaju štiti umjetnike i njihova autorska prava. (McIves, 2006)

Proces je okončan početkom 2001. godine gašenjem *Napstera*, a *Metallica* je izgubila velik broj obožavatelja te je dobila stigmiju izdajnika.

1.10. Novi početak

Početkom 2001. godine Jason Newsted je objavio svoj odlazak iz *Metallice*. Unatoč svojoj ljubavi i predanosti prema *Metallici*, imao je drugih planova koje nije mogao uskladiti s radom u *Metallici*. Ostala trojica članova nastavili su s radom na novome albumu uz pomoć Boba Rocka koji je kao privremena zamjena za Newsteda svirao bas.

No, 19. srpnja 2001. godine, uslijedio je šok kada je objavljeno da je James Hetfield otišao u kliniku za rehabilitaciju kako bi se liječio od alkoholizma i drugih

Slika 10-Omot albuma *St. Anger*

ovisnosti. Njegovim su odlaskom odgođene sve planirane aktivnosti kao i snimanje novoga albuma. Ubrzo su se počele širiti glasine kako James ima problema i s drogama, a ne samo s alkoholom. To je ubrzo demantirao Jason Newsted. Ubrzo su na službenu stranicu *Metallice* počele pristizati poruke potpore.

Hetfield je jednom prilikom objasnio:

„U Metallici sam od svoje devetnaeste godine, što može biti vrlo neobično okruženje i može vam se lako dogoditi da ne znate kako živjeti izvan tog okruženja, što se meni dogodilo. Nisam znao ništa o životu. Nisam znao da bih mogao doći kući i živjeti obiteljski život. Nisam znao da bih mogao živjeti život na drugačiji način od onog kako sam s bandom živio od svoje devetnaeste godine, a što je bilo vrlo neumjereno i intenzivno. Ako imate ovisničko ponašanje ne možete uvijek napraviti najbolje izbore za sebe. A ja definitivno nisam vukao najbolje poteze.“ (McIves, 2006, str. 84)

Nakon ponovnog okupljanja 2002. i nekoliko manjih projekata, s Bobom Rockom na basu i kao producentom izdan je „*St. Anger*“ (Slika 10), njihov prvi album rađen u novom *HQ* studiju. Album je izdan 2003. godine.¹²

U lipnju 2003. godine objavljeno je da se *Metallici* pridružuje novi basist- Robert Trujillo, s kojim su u konkurenciji za mjesto u sastavu bili i Scott Reeder iz *Kyuss/Unide*, Danny Lohner iz *Nine Inch Nails*, Eric Avery iz *Jane's Addictiona* i povremeni član sastava Marylina Mansona Rwiggy Ramirez. Trujillo je prijašnji član *hardcore* sastava *Suicidal Tendencies* i kasnije basist u sastavu Ozzyja Osbournea. (McIves, 2006)

Kao fenomenalan izvođač, on dopunjuje zastrašujuću preciznost Hetfieldovih rifova, a ostavlja prostor i za Larsa. Kao Cliff Burton, ima istančano uho za melodiju, ali njegov stil vuče više na funk.

1.11. Some Kind Of Monster i Death Magnetic

Iz uzburkanoga razdoblja nastajanja albuma „*St. Anger*“ potječe i dokumentarni film „Some Kind of Monster“ koji je sniman u marketinške svrhe, ali je postao jedan od najbitnijih otkrivačkih dokumentaraca o nekom izvođaču ikad napravljen. U filmu su u cijelosti otkrivene emocionalne agonije kroz koje su trojica muškaraca prolazili, zajedno s Bobom Rockom i terapeutom grupe Philom Towelom, razdoblje Jasonova odlaska, Jamesove rehabilitacije, neuspjela snimanja u Presidiu te katarzično pisanje i snimanje albuma „*St. Anger*“. (McIves, 2006)

¹² <https://metallica.com/blog/timeline>

Nakon izdavanja filma uslijedila je dugogodišnja pauza od stvaranja novoga albuma. *Metallica* se koncentrirala na kontakt s obožavateljima te provela to vrijeme na raznim turnejama. Nedugo nakon premijere filma 2004. godine, *Metallica* je uvrštena u *Rock 'n' Roll Hall of Fame*.

Nakon četverogodišnje pauze, 12. rujna 2008. godine, izdan je *Metallicin* deveti studijski album. Album pod nazivom „*Death Magnetic*“ prvi je album *Metallice* na kojem bas svira Robert Trujillo, a producent albuma je Rick Rubin. „*Death Magnetic*“ je također i peti studijski album sastava koji je izravno nakon dolaska u prodaju dosegno prvo mjesto na *Billboardovoj* top ljestvici albuma, čime je *Metallica* postala prva grupa na svijetu kojoj je to pošlo za rukom. Album je također poseban zbog svojega zvuka i stila. Naime, na ovom se albumu *Metallica* ponovno vratila izvornom *trash metalu*, na opće oduševljenje obožavatelja.¹³

1.12. Prvi u svijetu

Nakon neizmjernoga uspjeha pri izdavanju albuma „*Death Magnetic*“, uslijedila je svjetska turneja pod nazivom *World Magnetic Tour* u sklopu koje je *Metallica* posjetila i Hrvatsku.

2013. godine uslijedio je pothvat koji je iznenadio cijeli svijet. Naime, *Metallica* je organizirala koncerte u sklopu kojih su održani koncerti na svih sedam kontinenata, uključujući i Antarktiku. Koncert na Antarktici je održan pred poprilično malom skupinom koja se sastojala od znanstvenika koji su ondje sudjelovali u raznim istraživanjima, skupinom dobitnika *Coca-Coline* nagradne igre sa područja Južne Amerike te jatam začuđenih pingvina. Imajući u vidu krhkost antarktičkoga okoliša, ozvučenje na koncertu nije bilo povezano s tipičnim zvučnicima, već se zvuk prenosio bežično na slušalice koje su svi prisutni dobili. Ovim je koncertom završen pothvat, a *Metallica* je postala prva grupa koja je u godini dana svirala na svih sedam kontinenata.¹⁴

¹³ <https://metallica.com/blog/history>

¹⁴ <https://metallica.com/blog/timeline>

2. ČLANOVI METALLICE

2.1. James Hetfield

James Hetfield (Slika 11) rođen je 3. kolovoza 1963. godine u Los Angelesu. Otac mu je bio vozač kamiona, a majka pjevačica operete. Sa svojom intenzivnom i

Slika 11-James Hetfield

potpunom predanošću svojoj umjetnosti te sposobnošću suosjećanja s milijunima, pjevač i gitarist James Hetfield je inspiracijski oslonac *Metallice*. Religioznost Jamesove obitelji igrala je veliku ulogu u Jamesovu ranom životu, pokazavši se jakim katalizatorom za njegove brojne stihove s početka karijere.

James je imao devet godina kada je počeo pohađati sate klavira. Kasnije se zabavljao i sa bubnjevima svoga brata Davida te je na koncu počeo svirati gitaru. Potaknut glazbom grupa poput *Black Sabbath*, *Led Zeppelina* i *Thin*

Lizzya, ubrzo je odlučio svoju kreativnost iskoristiti formirajući svoj prvi sastav *Obsession*. Kasnije su uslijedila još dva sastava-*Phantom Lord* i *Leather Charm* u kojima je Jamesov prijatelj Hugh Tanner svirao gitaru. Ron McGovney je u *Leather Charmu* svirao bas. Tanner je ubrzo napustio sastav, no prije toga je Jamesa upoznao s Larsom Ulrichom s kojim je na koncu osnovao *Metallicu*.

James je u početku bio nesiguran u svoje pjevačke sposobnosti te je čak postojala i mogućnost da njegovu ulogu pjevača preuzme John Bush, pjevač grupe *Armored Saint*. No, James se na koncu pomirio sa svojom ulogom, u razdoblju između izdavanja albuma „*Ride The Lightning*“ i „*Master of Puppets*“. Odbacio je svaku pomisao da bi ga itko mogao zamijeniti kao pjevača *Metallice*.

Tijekom karijere je imao dosta poteškoća. Osim početnih dvojbi o svojim pjevačkim sposobnostima, James je slomio ruku dva puta-1986. i 1987., a preživio je i nesreću s

pirotehničkim efektima 1992. godine. Ništa od toga ga nije dugoročno onesposobilo niti spriječilo od rada s grupom. 2001. godine James je otišao na rehabilitaciju tijekom koje se liječio od svoje ovisnosti o alkoholu.

Uz Larsa Ulricha, James je glavni skladatelj *Metallice*. U suradnji s Larsom je stvorio same temelje i okvirne strukture za većinu *Metallicinih* pjesama. Također je odgovoran i za sve tekstove, od kojih se mnogi dotiču osobnih osjećaja i bitki tijekom desetljeća. Ukoliko se ne bavi pisanjem, pjevanjem ili sviranjem, James provodi vrijeme sa svojom suprugom Francescom i svojih troje djece Cali, Castorom i Marcellom. James je također i kolekcionar klasičnih automobila, starijih gitara (točnije iz 1963) te se bavi raznim vanjskim aktivnostima poput lova. Također uživa i u raznim sportovima prateći svoje omiljene ekipe Oakland Raiders, San Francisco Giants i San Jose Sharks. Često se bavi i crtanjem, pri čemu su mu najčešći motivi loga *Metallice* i drugi prepoznatljivi dezeni koje je moguće vidjeti i na majicama *Metallice*.¹⁵

2.2. *Lars Ulrich*

Lars Ulrich (Slika 12) rođen je 26. prosinca 1963. godine u Gentofteu u Danskoj. Lars je dinamična sila u srcu *Metallice* te kao koosnivač grupe nikada nije daleko od onoga što se trenutno s *Metallicom* događa.

Lars je oduvijek bio okružen umjetnošću i kreativnošću. Njegov otac Torben radio je kao jazz kritičar, umjetnik i profesionalni tenisač. Također je potrebno spomenuti da je legendarni jazz saksofonist Dexter Gordon Larsov kršteni kum. S tom usađenom kombinacijom znatizelje, talenta i slobode, Lars se našao i na koncertu *Deep Purplea* kada mu je bilo 10 godina. Lars je s 13 godina, nakon preseljenja cijele obitelji iz Kopenhagena u Newport Beach u Kaliforniji, počeo svirati bubnjeve. Kratko je vodio ranu verziju američkog fan kluba grupe *Motörhead* te je tijekom ljeta 1981. putovao Ujedinjenim Kraljevstvom prateći događanja na *New Wave of British heavy Metal* sceni. Tijekom svojega putovanja spavao je kod članova grupe *Diamond Head*. (McIves, 2006)

¹⁵ <https://metallica.com/band/members>

Larsovo upoznavanje sa Jamesom Hetfieldom dovelo je do toga da ovaj naizgled nepriličan dvojac stvori bratsku vezu koja ih je držala na okupu i u trenutcima iskušenja tijekom kakvih su se brojni drugi sastavi razilazili. Lars je neophodan čimbenik pri skladanju pjesama. Također je i vrlo komunikativan, zbog čega se on bavi svim odlukama van studija i pozornice. Kao samoprozvani najveći obožavatelj *Metallice*, Lars se tijekom karijere često pojavljivao u javnosti kako bi zaštitio i potaknuo kreativne interese *Metallice*.

Slika 12- Lars Ulrich

Lars ima mnoštvo hobija. Strastveni je tenisač, skijaš i ronilac. Također uživa i u filmovima i umjetnosti. No, najdraži su mu trenutci koje provodi sa svojom ženom Jessicom i svojom djecom.¹⁶

2.3. *Kirk Hammett*

Kirk Hammett, tzv. majstor šest žica *Metallice* i tvorac Enter Sandman rifa, rođen je 18. studenoga 1962. godine u San Franciscu. On je jedini član grupe koji potječe iz all-Bay Areae. Odrastao je u Mission Districtku San Francisca prije no je svoje adolescentske godine proveo u El Sobranteu s druge strane zaljeva. Kirkovo zanimanje za glazbu prvi je izazvao njegov brat Rick sa svojom ogromnom kolekcijom ploča koje su uključivale Jimmija Hendrixa, *Led Zeppelin* i *UFO*. S 15 godina počeo je svirati gitaru.

¹⁶ <https://metallica.com/band/members>

Ukoliko nije radio u smjeni na mjestima poput Burger Kinga, Kirk je eksperimentirao s kombinacijama različitih električnih gitara i pojačala. Na koncu se primirio prihvativši kombinaciju Gibson Flying V električnu gitaru iz 1974. i

Slika 13-Kirk Hammett

Marshall pojačalo. Početkom 1982. godine sudjelovao je pri osnivanju *trash metal* grupe *Exodus* s pjevačem Paulom Baloffom. Unatoč dobrome slaganju s članovima i činjenicom da je suosnivač grupe, u travnju 1983. godine prihvatio je poziv na audiciju za *Metallicu* jedva skupivši novac za avionsku kartu. Ubrzo je postao punopravnim članom grupe te je s entuzijazmom prihvatio sve nove izazove. Neposredno nakon snimanja albuma „*Kill 'Em All*“, Kirk je

pohađao sate sviranja kod Joea Satrianija kako bi poboljšao svoju tehniku. (McIves, 2006)

Kirk se ističe i zbog svoje naravi. Često ga se navodi kao fleksibilnog člana grupe koji je puno puta kreativnu napetost pretvarao u produktivnost u trenutcima kada je na grupu vršen najveći pritisak.

Kirk je oduvijek srljao svojim jedinstvenim putem. Naime, ubrzo nakon povratka s *Wherever We May Roam/Nowhere Else to Roam* turneje 1993. godine, upisao se na City College of San Francisco kako bi proširio svoje znanje o umjetnosti te ponovno uspostavio normalan raspored nakon tri godine ludovanja.

Provodi velik broj sati posvećujući se jednoj od svojih velikih strasti, surfanju. Također je strastveni kolekcionar predmeta s horor tematikom. Na temelju njegove impresivne kolekcije stvoreno je nekoliko događaja. 2012. godine napisao je knjigu ističući tu kolekciju pod naslovom *Too Much Horror Business*. Ukoliko se ne

prepušta svijetu gitara i horora, Kirk vrijeme provodi sa svojom obitelji, suprugom Lani i sinovima Angelom i Enzom.¹⁷

2.4. Robert Trujillo

Robert Trujillo (Slika 14) rođen je 23. listopada 1964. godine u Santa Monici u Kaliforniji. Svoje porijeklo vuče iz Meksika i od američkih domorodaca. Odrastao je u Culver Cityju u Kaliforniji. Robert je tijekom odrastanja bio izložen različitim glazbenim stilovima koji su sezali od *Led Zeppelina* do *Motowna* i dodatkom funka. Sve to mu je otvorilo apetit za različite vrste glazbe.

Godine 1989. pridružio se grupi *Suicidal Tendencies* zahvaljujući svojem prijatelju i

Slika 14- Robert Trujillo

gitaristu grupe Rocky Georgeu. Robert je nastavio osnovavši grupu *Infectious Grooves* sa pjevačem *Suicidal Tendencies* Mikeom Muirom, prije nego li se 1995. godine pridružio grupi Ozzyja Osbournea.

Robertovo se ime u vezi s *Metallicom* prvo spominjalo tijekom *Metallicine* turneje *Summer Shit* 1994. godine na kojoj je sudjelovala i grupa *Suicidal Tendencies*. Prema tome, nije iznenađujuće da je pozvan ubrzo nakon što je *Metallica* počela tražiti novoga basista 2002. godine. U veljači 2003. godine je prihvaćen i pozdravljen kao novi član *Metallice*. Rad s *Metallicom* bio je više nego plodonosan. „*Death Magnetic*“ se pokazao kao neka vrsta novoga početka za grupu, a moguće je reći i da je Robertov entuzijizam izazvao potragu za zapostavljenim spektrom *Metallice*.

Osim što radi na brojnim projektima van *heavy metal* glazbe, Robert svoje vrijeme provodi sa suprugom Chloe, kćerkom Lulom i sinom Tyeom.¹⁸

¹⁷ ¹⁸ <https://metallica.com/band/members>

2.5. Bivši članovi *Metallice*

Kroz biografiju *Metallice* već su prethodno navedeni svi bivši članovi sastava. Ukupno ih je bilo četiri. U ovu se cifru ne ubrajaju privremeni članovi poput Boba Rocka koji je uskočio u nuždi.

Dave Mustaine, rođen 13. rujna 1961. godine u La Mesi u Kaliforniji, jedini je bivši član *Metallice* koji je izbačen iz sastava. Pridružio im se 1982. godine, dok je *Metallica* još bila u procesu snimanja pjesme za „*Metal Massacre*“ te je još uvijek upitno tko je svirao gitaru u pjesmi za prvo izdanje kompilacije. Dave je sa 17 godina unajmio stan, a preživljavao je preprodavajući drogu. Svoje vrijeme u *Metallici* skončao je na osobit način. Naime, ostalim članovima je dosadilo njegovo agresivno ponašanje dok je bio u alkoholiziranome stanju te su ga jednoga jutra nakon koncerta poslali kući. Mustaine je kasnije osnovao grupu *Megadeth* te postigao velik uspjeh na *heavy metal* sceni.¹⁹

Malo je toga o Ronu McGovneyju poznato široj javnosti. Pridružio se *Metallici* iz hira na jednoj probi 1982. godine, nedugo nakon što su Hetfield i Ulrich osnovali grupu. Upravo je tako i otišao iz grupe. Naime, mnogo je puta naveo kako je osjećao da ga ostali članovi samo iskorištavaju. No, umjesto da prilagodi svoj pristup ponašanju ostalih članova te kao odgovornija osoba prema njima nastupi oštrije, uporno je prešućivao svoje osjećaje. To je na koncu dovelo do njegova odlaska iz grupe 1986. godine. Često spominje kako više nije mogao trpjeti neodgovornost ostalih te je do toga moralo doći. Moguće je i da su ostali članovi Rona tako i nenamjerno tretirali jer su osjećali da nije dorastao onome što su oni željeli postići.

Cliff Burton (Slika 15), rođen 10. veljače 1962. godine, bio je drugi basist *Metallice*, zamijenivši Rona McGovneya. Burton je sa šest

Slika 15-Cliff Burton

¹⁹ <https://metallica.com/blog/timeline>

godina počeo svirati klavir, a s četrnaest godina bas-gitaru. Imao je velik utjecaj na članove i glazbu *Metallice*. Bio je glazbenik koji je savršeno spajao temeljno poznavanje glazbene teorije, koje je proizašlo iz ljubavi prema klasičnoj glazbi, i opuštenoga stila sviranja na probama. Njegove vještine u brojnim pjesmama dolaze do izražaja, kao na primjer „*Orion*“, a zanimljivo je i da u uvodnom dijelu pjesme „*For Whom The Bell Tolls*“ mnogi ne prepoznaju zvuk bas-gitare. Naime, u ovoj je pjesmi Burton svirao cijeli uvod na bas-gitari, a slušaoci taj zvuk često zamjenjuju sa zvukom električne gitare.

Cliff Burton je poginuo u prometnoj nesreći u Švedskoj 1986. godine. Ostavio je velik trag na glazbenoj sceni.

Jason Newsted se *Metallici* pridružio nakon smrti Cliffa Burtona 1986. godine, na preporuku Briana Slagela. Na audiciji je iznenadio ostale članove odgovorom na pitanje koju pjesmu želi odsvirati. Naime, kada mu je Hetfield postavio to pitanje, on je odgovorio da mu je svejedno i neka on bira jer ih zna sve. Ovaj se odgovor često navodi kao razlog njegova prihvaćanja kao novoga basista *Metallice*. No, upitno je je li Newsted ikada stvarno prihvaćen kao novi basist. Naime, ubrzo nakon njegova priključivanja, ostali članovi *Metallice* su počeli šikanirati Newsteda. On je godinama služio kao žrtveno janje u njihovom procesu žaljenja za Burtonom. Svaki puta kada bi ostalim članovima Burton nedostajao, nešto bi se loše dogodilo Newstedu. Sudjelovao je pri stvaranju tri studijska albuma, a prije početka snimanja albuma „*St. Anger*“, objavio je svoj odlazak iz *Metallice*. (McIves, 2006)

3. ŽANROVSKA PRIPADNOST METALLICE

Unatoč činjenici da je *Metallica* jedan od trenutno najpopularnijih *heavy metal* sastava na svijetu, njihove pjesme ne pripadaju čistom *heavy metalu*. No, prije objašnjenja ove tvrdnje potrebno je razjasniti podjelu samoga žanra *heavy metala* te njegovoga položaja u odnosu na druge glazbene žanrove.

3.1. Razvoj *heavy metala*

Heavy metal je, prema raznim izvorima, tvrdnjama i definicijama, podvrsta *rocka*, jedne od suvremenih vrsta glazbe koju odlikuje jak ritam koji se svira na električnim gitarama²⁰. Engleski je naziv postao opće prihvaćen te se kao takav koristi i u hrvatskome jeziku. *Heavy metal* je podvrsta *rocka* koju karakterizira jak i surov zvuk koji se stvara uz pomoć različitih elektroničkih pomagala prilagođenih upravo za stvaranje jedinstvenoga doživljaja glazbe.

Heavy metal se razvio kao alternativna struja unutar *rock* glazbe šezdesetih godina prošloga stoljeća. Prema knjizi „*Heavy metal*“ od 1966-1984. skupine autora korijeni *heavy metala* nalaze se u Ujedinjenome Kraljevstvu. Autori također navode i grupe te pjesme koje se mogu smatrati začetima *heavy metala*:

„Prethodnici *heavy metal* stila bile su britanske super grupe iz sredine šezdesetih godina. Korijeni *heavy metala*, barem sudeći po zvuku i osnovnim polazištima, leže u pjesmama „My generation“, „I can see for miles“ grupe Who kao i u fuziranim i feed-back eksplozijama na gitari Erica Claptona, Jeffa Becka i Jimmyja Pagea.

Dva britanska super benda Cream, formiran 1966. godine i Led Zeppelin, osnovan 1968. godine, proistekla iz britanske R & B scene predstavljaju istinske korijene *heavy metala*.“ (Bangs, Suter i sur, str. 7-8)

Dok se u Velikoj Britaniji *heavy metal* već razvijao i formirao kao zaseban stil, u Sjedinjenim Američkim državama, kolijevci *rock* glazbe, *heavy metal* nije postojao. Prema tvrdnji autora knjige „*Heavy metal*“ od 1966-1984. *heavy metal*, barem u ovome razdoblju, u Americi nije postojao. U Americi se prema istome izvoru razvio profinjeniji i ugodniji stil koji se našao na granici *rocka* i *heavy metala-hard rock* ili

²⁰Definicija *heavy metala* preuzeta i prevedena s Oxford Learners Dictionary web-stranice:

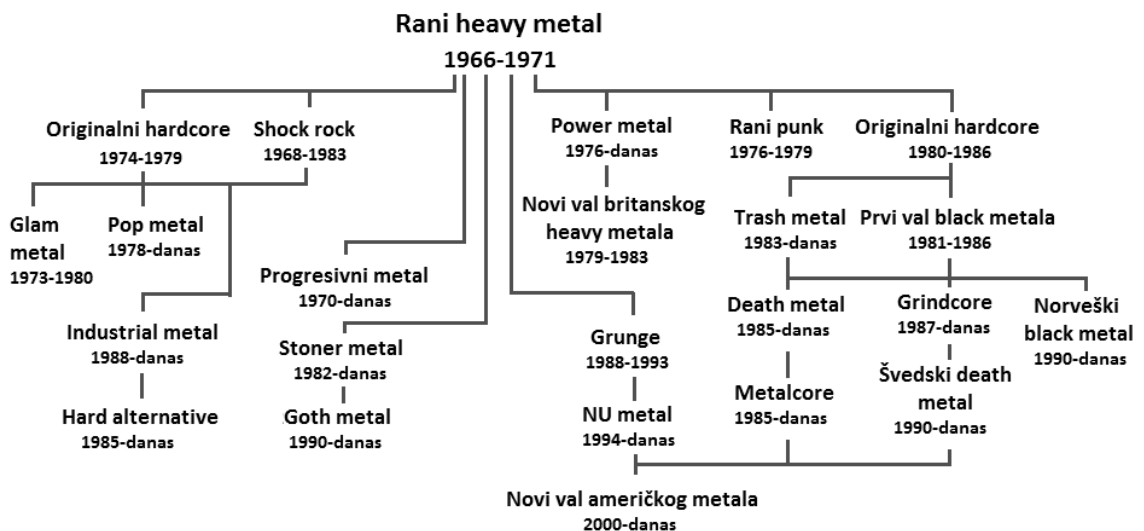
<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/heavy-metal?q=heavy+metal>

heavy rock. Prvi *heavy-rock* bendovi koji su se pojavili u Americi bili su brojni te je teško utvrditi koji je od njih bio prvi. Neki od sastava i pojedinaca koji se smatraju začetnicima *hard rocka* u Americi su: ***Grand Funk Railroad, Iron Butterfly***, Jimmy Hendrix te Bob Dylan, čije su početne pjesme kontekstualno označavale fazu *heavy-rocka* koja će tek uslijediti. (Bangs, Suter)

Kasniji razvoj ove vrste glazbe na začetničkim lokacijama (SAD i Velika Britanija) i drugim geografskim prostorima koji su adaptirali heavy metal u svoj glazbeni spektar izazvao stvaranje različitih podvrsta heavy metala. Sukladno tome razvio se nepregledan broj stilova koji u svojim nazivima nose riječ metal u kombinaciji s prikladnom karakterizacijom odgovarajućeg stila.

3.2. Stilovi *heavy metala*

Na različitim internetskim stranicama pojavljuju se razne kronologije i tablice nastanka različitih žanrova heavy metala. No, najtočnija je kronologija preuzeta iz dokumentarnoga filma „Metal: A Headbangers Journey“.

Prema ovom grafičkom prikazu iz ranog se heavy metala iz šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća izravno razvilo osam pojedinačnih stilova i to: originalni *hardcore heavy metal* (1974-1979), *shock rock* (1968-1983), progresivni metal (1970-danas), *grunge* (1988-1993), *power metal* (1976-danas), rani *punk* (1976-1979) te originalni *hardcore* (1980-1986).

Originalni *hardcore* i *shock rock* su proizveli *glam metal* (1973-1980) i *pop metal* (1978-danas) koji su svoj procvat imali sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća sa sastavima karakterističnoga izgleda i zvuka (W.A.S.P., Bon Jovi, Guns 'n' Roses). Kasnije se iz kombinacije ova dva stila razvio i instrumentalni metal (1988-danas) iz kojega je proizašao *hard alternative metal* (1985-danas).

Progresivni se metal od 1970. kao takav zadržao do danas kao i *stoner metal* iz kojega je kasnije proizašao *goth metal* (1990-danas).

Grunge je također zaseban stil *heavy metala* čijim se začetnikom i najvećim predstavnikom smatra sastav *Nirvana* sa Kurtom Cobainom čija je smrt 1993. označila početak kraja ovoga stila. Kao nastavak *grungea* pojavio se *NU metal* (1994-danas).

Rani se *punk* (1976-1979) smatrao *heavy metalom* dok se nije odvojio kao zasebna vrsta.

Iz originalnoga *hardcorea* (1980-1986) proizašli su *trash metal* (1983-danas) i prvi val *black metala* (1981-1986). Spajanjem ovih dvaju stilova nastali su: *death metal* (1985-danas), *Grindcore* (1987-danas) te norveški *black metal*. Nastankom *death metala* pojavio se i *metalcore* (1985-danas), a nešto kasnije se iz *grincorea* razvio švedski *death metal* (1990-danas).

Početak novog tisućljeća došlo je do pojave novog vala američkog *heavy metala*.

3.3. *Trash metal* i *Metallica*

U pogledu na razvojnu tablicu *heavy metala*, *Metallica* u odnosu na godinu osnivanja sastava može pripadati različitim stilovima. S obzirom na vrijeme pojave originalnoga *hardcorea* (1980), *trash metala* (1983) i *pop metala* (1978), ova tri stila bi došla u obzir kao začetnički i prakticirajući stilovi *Metallice*. No, stilske odrednice većine njihovih pjesama isključuju *pop metal* kao mogući stil kojem *Metallica* pripada. Također je moguće isključiti originalni *hardcore* kao stil kojem pripada *Metallica* s obzirom na trajanje prakticiranja istoga. Naime, prema tablici razvoja

originalni *hardcore* je nestao 1986. godine. Sukladno tome, **Metallica** je dakle *trash metal* sastav.

Pojavom *trash metala* i izdavanjem **Metallicinog** prvoga albuma nastala su dva općeprihvaćena mita o ovome žanru navedena i u knjizi *Metallica: Justice for all-* Istina o bendu. Prvi je mit da je **Metallica** prvi *trash metal* sastav, a drugi da je njihov prvi studijski album „**Kill 'Em All**“ prvi *trash metal* album. No, činjenica je da se Istinitost ovih dvaju tvrdnji lako može odbaciti. Naime, neupitno je da je *trash metal* potekao od malenih, ponekad underground i svakako siromašnih diskografskih kuća poput pionirske kuće Neat, čiji su bendovi stasali svirajući po malim klubovima. Ranih osamdesetih bendovi poput **Venoma** i **Bathoryja** nisu se mogli čuti na radiju nije postojao Internet, niti se o njima puno pisalo u tisku; zbog toga širi svijet nije imao prilike upoznati njihovu glazbu sve dok *trash* nisu počeli svirati i poznatiji bendovi s bogatijim diskografskim kućama. Osim one nekolicine fanova koji su bili prisuti od početka, pionire ovog žanra ne vole, ne cijene, niti ih priznaju. Bez obzira na to, mnogi smatraju da je pokret krenuo od **Metallice**. Drugi pak tvrde da je takva glazba postojala puno prije nego što se pojavila **Metallica**. (McIves, 2006)

Trash metal nije jedini termin koji se koristi za ovakvu vrstu heavy metala. Naime, stilskim obilježjima iz početne faze ove vrste metala odgovaraju i drugi sastavi koji su svirali na isti način. Jedina se razlika nalazila u tome koji su izraz u kombinaciji koristili za opis svojega stila. Sukladno tome Erive Peterson, gitarist Testamenta, objašnjava također poznat termin speed metal:

„Prije nego što se pojavio termin „trash metal“ koristili smo „speed metal“, kaže. >> Mnogi smo često koristili speed. (McIves, 2006, str. 65)

Prema tome, termin *speed metal* proizašao je od ekscesivnog korištenja droge. No, i drugi su sastavi osmišljali izraze za ovaj stil koja je odgovarala njihovim potrebama. Gitarist **Dark Angela** Eric Meyer opisuje nastanak još jednoga naziva:

„Naš bubnjar Gene Hoglan nazivao nas je „kofeinskim metalom“, jer nije htio s nama u vezi koristiti termin za nelegalnu supstancu“. (McIves, 2006, str. 65)

Također se pojavljuje izraz *power metal* koji se danas koristi kao izraz za čisti, brzi i neekstremni metal. Moguće porijeklo ovoga izraza nalazi se upravo kod Metallice:

„Naravno, vrlo je lako moguće da fraza *power metal* potječe od onoga dema Metallice iz 1982, kada ju je Ron McGovney dodao na posjetnice.“ (McIves, 2006, 66)

Sukladno tome moguće je zaključiti da ***Metallica*** jest *trash metal* sastav, pri čemu nije pogrešno koristiti i ostale izraze za ovaj stil.

Također, unatoč prethodno navedenoj činjenici, postoji velik broj pjesama ***Metallice*** koje ne pripadaju trash metalu te je upitno pripadaju li one metal glazbi uopće.

4. STUDIJSKI ALBUMI I DRUGA IZDANJA

Svaki je studijski album *Metallice* osebujan i karakterističan na svoj način. Tijekom dugogodišnje karijere benda izdano je devet studijskih albuma koji su obilježili pojedina razdoblja njihovoga rada i napretka.

Metallica je tijekom godina stvorila široki opus prepoznatljivih pjesama od kojih se svaka neposredno, na osnovu zvuka, ritma i općeg ugođaja, može svrstati pripadajućem albumu.

Album (godina izdavanja)	Singlovi	Pjesme (trajanje)
Kill 'Em All (1983)	„Whiplash“ „Jump in the Fire“	Hit the Lights (4:17) The Four Horsemen (7:13) Motorbreath (3:08) Jump in the Fire (4:41) (Anesthesia) Pulling Teeth (4:14) Whiplash (4:09) Phantom Lord (5:01) No Remorse (6:26) Seek & Destroy (6:55) Metal Militia (5:11)
Ride The Lightning (1984)	„Creeping Death“	Fight Fire With Fire 4:44 Ride The Lightning 6:36 For Whom The Bell Tolls 5:10 Fade To Black 6:56 Trapped Under Ice 4:03 Escape 4:23 Creeping Death 6:36 The Call of Ktulu (instrumental) 8:52
Master of Puppets (1986)	„Master of Puppets“	Battery – 5:13 Master of Puppets– 8:36 The Thing That Should Not Be – 6:37 Welcome Home (Sanitarium) – 6:28 Disposable Heroes – 8:17 Leper Messiah – 5:41 Orion – 8:28 Damage, Inc. – 5:30
...And Justice for All (1988)	„Harvester of Sorrow“ „Eye of the Beholder“ „One“	Blackened- 6:40 ...And Justice for All-9:44 Eye of the Beholder- 6:25 One-7:24 The Shortest Straw-6:35 Harvester of Sorrow- 5:42 The Frayed Ends of Sanity- 7:40 To Live Is to Die-9:48

		Dyers Eve-5:12
Metallica (1991)	„Enter Sandman“ „The Unforgiven“ „Nothing Else Matters“ „Wherever I May Roam“ „Sad But True“	Enter Sandman- 5:34 Sad But True – 5:23 Holier Than Thou – 3:48 The Unforgiven 6:27 Wherever I May Roam – 6:46 Don't Tread on Me – 4:01 Through the Never– 4:03 Nothing Else Matters – 6:29 Of Wolf and Man – 4:17 The God That Failed – 5:05 My Friend of Misery– 6:50 The Struggle Within – 3:54
Load (1996)	"Until It Sleeps" "Hero of the Day" "Mama Said" "King Nothing"	Ain't My Bitch 2 × 4 The House Jack Built Until It Sleeps King Nothing Hero of the Day Bleeding Me Cure Poor Twisted Me Wasting My Hate Mama Said Thorn Within Ronnie The Outlaw Torn
ReLoad (1987)	"The Memory Remains" "The Unforgiven II" "Fuel" "Better Than You"	Fuel The Memory Remains Devil's Dance The Unforgiven II Better Than You Slither Carpe Diem Baby Bad Seed Where The Wild Things Are Prince Charming Low Man's Lyric Attitude Fixxxer
St. Anger (2003)	"St. Anger" "Frantic" "The Unnamed Feeling" "Some Kind of Monster"	Frantic - 5:50 St. Anger - 7:21 Some Kind of Monster - 8:25 Dirty Window - 5:26 Invisible Kid - 8:30 My World - 5:46 Shoot Me Again - 7:10 Sweet Amber - 5:27 The Unnamed Feeling - 7:09 Purify - 5:13 All Within My Hands - 8:48
Death Magnetic (2008)	"The Day That Never Comes" "All Nightmare Long" "Broken, Beat &	That Was Just Your Life The End of the Line "Broken, Beat & Scarred" "The Day That Never Comes"

	Scarred"	"All Nightmare Long" "Cyanide" "The Unforgiven III" "The Judas Kiss" "Suicide & Redemption" "My Apocalypse"

Tablica 1- Studijski albumi Metallice s popisom pjesama²¹

U širokoj glazbenoj biblioteci stvaranja *Metallice* nalazi se i nekoliko kompilacijskih albuma od kojih su neke izdali iz želje odavanja počasti onim glazbenicima koji su ih inspirirali.

Prvi kompilacijski album je zapravo video-kompilacija pod naslovom *2 of One* koja je izdana s posvetom poginulom članu grupe Cliffu Burtonu.

Druga kompilacija je „*Garage Inc.*“ koja se često smatra punopravnim *Metallicinim* studijskim albumom. „*Garage Inc.*“ kompilacija izdana je na dva CD-a, a sadržava pjesme raznih grupa i pjevača koji su inspirirali *Metallicu*.

Treća je kompilacija, „*The Good, the Bad & the Live*“, izdana u obliku seta u kojem su se nalazila četiri singla i dva EP-a. Kasnije je izdana „*Limited-Edition Vinyl Box Set*“ kompilacija koja je bila sličnoga sadržaja kao i „*The Good, the Bad & the Live*“.

Posljednja kompilacija bila je „*The Metallica Collection*“ koja sadrži brojne singlove i različite pjesme snimljene uživo na koncertima *Metallice*.

Iz *Metallicine* karijere proizašla su i dva filma. Prvi film bio je dokumentarni film „Some Kind of Monster“ koji je pratio borbu grupe kroz razdoblje žalovanja nakon Burtonove smrti.

Drugi je film igrani film koji prati jednoga obožavatelja u njegovim borbama na koncertnoj sceni, a u filmu sudjeluju i svi članovi *Metallice*.

21

ZAKLJUČAK

Metallica, kao jedan od najpoznatijih i najosebujnijih heavy metal sastava svih vremena, sa svojim je širokim opusom ostavila ogroman utisak na ovu vrstu glazbe i glazbenu scenu općenito. Potrebno je imati na umu da je *Metallica* zapravo prvi trash metal sastav koji je ovu vrstu heavy metala približio masama. Brojni su obožavatelji smatrali da je *Metallica* komercijalizirala heavy metal, no prihvatljivija i točnija činjenica jest da je *Metallica* u svakom trenutku odgovarala potrebama šire javnosti te svojim rastom i razvojem postupno stjecala naklonost društva koje se razvijalo poput same *Metallice*.

Od svojega osnutka *Metallica* se razvijala kao grupa, kao što se razvijala njihova glazba. Oslanjajući se na ekspresivnost sirovih ljudskih emocija, *Metallica* je svojom glazbom stekla brojne obožavatelje i van heavy metal scene.

Požrtvovnošću, posvećenošću i pravodobnim odlukama, članovi *Metallice* su stvorili sastav i zaštitni znak koji već odavno nije moguće ukloniti sa suvremene glazbene scene niti iz suvremene povijesti glazbe.

LITERATURA

Christe, Ian (2008), *Urlik zvijeri-potpuna povijest heavy metala*, Zagreb, Naklada Ljevak

Bangs, Lester, Suter, Paul i sur., *Heavy metal 1966-1984*, Beograd, Panpublik

McIver, Joel. (2004), *Metallica, Justice for All; Istina o bendu*, Zagreb, Biblioteka Brijunčica

Home-Metallica (službena stranica Metallice): <https://metallica.com/> (23.07.2016.)

Oxford Learner's

Dictionary: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/heavy-metal?q=heavy+metal> (25.07.2016.)

The Metal News; *Heavy Metal Genealogy Chart*: <http://themetalsnews.com/heavy-metal-genealogy-chart/> (01.08.2016)

IZVORI FOTOGRAFIJA

SLIKA 1: <https://demolishmag.wordpress.com/2012/05/18/special-80%E2%80%B2s-metal-fanzine-gallery-part-2/>

SLIKA 2: <https://www.discogs.com/Metallica-No-Life-Til-Leather/master/247301>

SLIKA 3: http://metaltoinfinity.be/INTERVIEWS/trauma_2015.html

SLIKA 4: <http://www.scottclinton.com/clients/>

SLIKA 5: <http://www.feelnumb.com/2015/06/28/cliff-burtons-last-photo-show-concert-metallica-crash/>

SLIKA 6: <http://alchetron.com/Flemming-Rasmussen-353113-W>

SLIKA 7: <http://mlb.nbcsports.com/2011/09/15/yankees-picked-enter-sandman-for-mariano-rivera-because-they-were-copying-trevor-hoffman/>

SLIKA 8: <http://www.classicrockreview.com/category/album-reviews/>

SLIKA 9: <http://musically.com/2015/07/22/napster-subscribers-taylor-swift-apple-music/>

SLIKA 10:

<https://www.flickr.com/groups/48637250@N00/discuss/72157625657049644/>

SLIKA 11: *Preuzeto sa:* <http://nineriverswellness.com/metallicas-james-hetfield-and-the-sensitivity-of-eights/>

SLIKA 12: <http://bestofpicture.com/lars-picture-ulrich.html>

SLIKA 13: <http://societyofrock.com/10-times-metallicas-kirk-hammett-was-really-really-cool-photos/>

SLIKA 14: <http://eddietrunk.com/metallicas-robert-trujillo-needs-your-help-to-make-a-documentary-that-is-close-to-his-heart/>

SLIKA 15: <http://alchetron.com/Cliff-Burton-751660-W>

ŽIVOTOPIS

Zovem se Marko Polimac. Rođen sam 30. rujna 1990. godine u Pakracu. Do 2005. godine živio sam u Novskoj, tada smo se preselili u Borovac, selo 15-ak kilometara udaljeno od Novske. U razdoblju od 1997. godine do 2005. godine pohađao sam Osnovnu školu „Novska“. 2005. godine upisao sam opću gimnaziju u „Srednjoj školi Novska“. Maturirao sam s odličnim uspjehom. Visokoškolsko obrazovanje započeo sam 2009. godine upisavši učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Petrinji.

Tijekom osnovnoškolskog obrazovanja sudjelovao sam na brojnim školskim i županijskim natjecanjima iz raznih predmeta, uključujući hrvatski jezik, matematiku i kemiju. Aktivno se bavim nogometom od svoje 9. godine, stoga sam za vrijeme osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja sudjelovao u mnogim natjecanjima u malom nogometu predstavljajući svoju školu. U srednjoj školi sudjelovao sam i na dva županijska natjecanja u atletici.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, MARKO POLIMAC, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.